

terne, som følges over tid. Fordi analysens hovedrolleindehaver er partilederne, er der en del gået i de »underholdende« afsnit, og underholdende er det. Om det er nødvendigt for afhandlingen er derimod en ganske anden sag, som ikke umiddelbart kan besvares med et ja.

Efter gennemgangen af valgene følger der en række kapitler, hvor partiledernes kampagnearbejde med artikelskrivning, rejser og møder gennemgås efterfulgt af et kapitel om partiernes kampagnearbejde.

I et spændende kapitel om kampagnekulturer beskrives de politiske partiers storhedstid, som af Esaiasson dateres tilbage til det andet årti af 1900-tallet. Radiotidens kampagnestruktur beskrives for perioden 1946 til 1958, og fra 1960 taler Esaiasson om TV-alderens kampagnestruktur, som andet og mere end blot brugen af TV til formidling af politik. Journalisternes aktive rolle i valgkampene i perioden 1968 til 1985 beskrives blandt andet med gennemgangen af Sveriges Radios valgprogrammer. Denne gennemgang såvel som de tidligere indeholder en række detaljer herunder henvisninger til navngivne enkeltpersoner, som ikke umiddelbart har nogen interesse for en læser uden for Sverige.

Alt i alt tegner arbejdet med de 42 valgkampe en udvikling, som er unik for Sverige, men som samtidig har relevans og til en vis grad gyldighed i andre lande med et flerpartisystem, hvor valgkampe i stigende grad føres i TV. Bogen kan derfor anbefales for de linjer, den trækker, mere end for de detaljer, som den giver.

Karen Siune
Institut for Statskundskab

Henning Fonsmark, *Historien om den danske utopi*, København: Gyldendal, 1990, 374 s., kr. 348,00.

Nykonservatismen og nyliberalismen har i 1980'erne haft stor indflydelse i en række vigtige industrilande, og det har givet anledning til en række kritiske indlæg og angreb på velfærdsstaten også i Danmark. Fonsmarks bog føjer sig smukt ind i rækken af disse angreb, men som noget nyt analyserer han ikke den økonomiske udvikling og de sociale forhold, men koncentrerer sig om den idepolitiske udvikling. Bogen er et ideologisk skrift og ikke en *historisk* analyse af den danske velfærdsstat.

Fonsmark tager udgangspunkt i en diskussion af demokratiets principper og retter herigennem et skarpt og velformuleret angreb fra højre på det danske velfærdsdemokrati.

De første efterkrigsårs debat om det fremtidige samfund bruges som afsæt for en principiel diskussion af begrebet demokrati. Fonsmark tilslutter sig Alf Ross's definition af demokrati, byggende på et flertalsprincip. Men han er utilfreds med, at Ross ikke tager stilling til, hvad han forstår ved den »stat«, der er underlagt folkelig suverænitet – om den for eksempel kan være af ubegrænset størrelse, uden at det politiske demokratis funktion bliver antastet. Det er en af Fons-

terne, som følges over tid. Fordi analysens hovedrolleindehaver er partilederne, er der en del gået i de »underholdende« afsnit, og underholdende er det. Om det er nødvendigt for afhandlingen er derimod en ganske anden sag, som ikke umiddelbart kan besvares med et ja.

Efter gennemgangen af valgene følger der en række kapitler, hvor partiledernes kampagnearbejde med artikelskrivning, rejser og møder gennemgås efterfulgt af et kapitel om partiernes kampagnearbejde.

I et spændende kapitel om kampagneskulturer beskrives de politiske partiers storhedstid, som af Esaiasson dateres tilbage til det andet årti af 1900-tallet. Radiotidens kampagnestruktur beskrives for perioden 1946 til 1958, og fra 1960 taler Esaiasson om TV-alderens kampagnestruktur, som andet og mere end blot brugen af TV til formidling af politik. Journalisternes aktive rolle i valgkampene i perioden 1968 til 1985 beskrives blandt andet med gennemgangen af Sveriges Radios valgprogrammer. Denne gennemgang såvel som de tidligere indeholder en række detaljer herunder henvisninger til navngivne enkeltpersoner, som ikke umiddelbart har nogen interesse for en læser uden for Sverige.

Alt i alt tegner arbejdet med de 42 valgkampe en udvikling, som er unik for Sverige, men som samtidig har relevans og til en vis grad gyldighed i andre lande med et flerpartisystem, hvor valgkampe i stigende grad føres i TV. Bogen kan derfor anbefales for de linjer, den trækker, mere end for de detaljer, som den giver.

Karen Siune
Institut for Statskundskab

Henning Fonsmark, *Historien om den danske utopi*, København: Gyldendal, 1990, 374 s., kr. 348,00.

Nykonserverismen og nyliberalismen har i 1980'erne haft stor indflydelse i en række vigtige industrilande, og det har givet anledning til en række kritiske indlæg og angreb på velfærdsstaten også i Danmark. Fonsmarks bog føjer sig smukt ind i rækken af disse angreb, men som noget nyt analyserer han ikke den økonomiske udvikling og de sociale forhold, men koncentrerer sig om den idepolitiske udvikling. Bogen er et ideologisk skrift og ikke en *historisk* analyse af den danske velfærdsstat.

Fonsmark tager udgangspunkt i en diskussion af demokratiets principper og retter herigennem et skarpt og velformuleret angreb fra højre på det danske velfærdsdemokrati.

De første efterkrigsårs debat om det fremtidige samfund bruges som afsæt for en principiel diskussion af begrebet demokrati. Fonsmark tilslutter sig Alf Ross's definition af demokrati, byggende på et flertalsprincip. Men han er utilfreds med, at Ross ikke tager stilling til, hvad han forstår ved den »stat«, der er underlagt folkelig suverænitæt – om den for eksempel kan være af ubegrænset størrelse, uden at det politiske demokratis funktion bliver antastet. Det er en af Fons-

marks pointer, at mere end 60 procent af vælgerkorpset i slutningen af 1980'erne er blevet inhabile, fordi de er blevet inkorporeret som bestanddel af statsbegrebet. De kan ikke kontrollere statsfunktionen, i og med at de har offentlige ydelser som økonomisk eksistensbetingelse. Den danske velfærdsdemokratiske model kan derfor ikke afskaffes ved hjælp af det politiske demokrati, men kun bryde sammen på grundlag af økonomiske realiteter. De inhabile vælgere og demokratiets lamelse er forklaringen på de politiske vanskeligheder i 1980'erne.

Argumentationen er underligt selvmodsigende: På den ene side er Fonsmark tilhænger af, at flertallet bestemmer, og på den anden side hævder han, at når flertallet går ind for velfærdsstaten, så er det, fordi det er blevet »manipuleret« til det eller »købt« af velfærdsfolkene.

Hvordan kunne det nu lade sig gøre at opbygge velfærdsdemokratiet i et land, der i stort set hele efterkrigsperioden har haft borgerligt flertal i parlamentet? For at give et svar søger Fonsmark tilbage til den debat, der fandt sted i de første efterkrigsår om, hvad der skulle forstås ved demokrati. Udviklingen blev afgørende præget af tre demokratibegreber, der var fælles om at lægge kvalitative dimensioner ind i demokratiet. Hovedkapitlet i bogen er gennemgangen af disse tre opfattelser: Højskoledemokraterne, kommunister og kulturradikale og endelig de sejrende velfærdsdemokrater, der har fusioneret Grundtvig og Marx i begrebet folkelig solidaritet. Fonsmark vender sig imod denne sammenkædning af demokrati og solidaritet, men hans bog er vigtig for en diskussion af, hvordan solidariteten ser ud og bør praktiseres i dag.

Fonsmark mener også, at det var i den umiddelbare efterkrigstid, at den danske model, konsensus-modellen, blev introduceret, dvs. at markeringer af politiske standpunkter og uenigheder blev set som hindring for politisk samarbejde. Vi er enige i, at konsensus-ideologien har været og er et vigtigt træk ved det danske politiske system, men det betyder på den anden side også, at velfærdsstaten blev til gennem en række politiske kompromisser, som de borgerlige partier deltog i. Omvendt har kompromisset erstattet markeringen af politiske og ideologiske standpunkter, har været med til at udbrede den opfattelse i store dele af befolkningen, at det hele er »et fedt«. Fonsmark erkender, at der ikke var nogen opposition mod velfærdsdemokratiet. Liberalisterne og deres demokratibegreb kommer ikke til syne i diskussionen af de politiske processer, men de var på ingen måde fraværende på den politiske scene, hverken internationalt eller nationalt. Fonsmark smyger sig uden om en forklaring på, hvori modsætningen mellem liberalismen og socialdemokratismen egentlig består.

Efter vor mening er et af de mest typiske træk ved udviklingen siden 1945, at Danmark er blevet integreret i det internationale system, at det faktisk er svært at beskrive den danske udvikling, uden at den sættes i relation til udviklingen af de internationale modsætninger. Ved at tage udgangspunkt i den idepolitiske debat og se bort fra både de økonomiske betingelser og den internationale udvikling bliver resultatet af Fonsmarks analyse en meget ufuldstændig forklaring på udviklingen. Det er svært for ham at forklare, hvorfor også borgerligt styrede lande opbyggede velfærdsstater i 1960'erne, og hvorfor de borgerlige partier i Danmark deltog ivrigt i opbygningen af velfærdsordninger. Velfærdsstatens konkrete ud-

formning var ikke blot idepolitisk bestemt, den må også forklares med, at Danmark på det tidspunkt var inde i en omformning fra landbrugs- til industrisamfund. Det gav for eksempel en vis tilbageholdenhed med at gøre som i andre lande, nemlig at pålægge arbejdsgiverne et vist ansvar for de sociale udgifter, og de i europæisk målestok meget beskedne arbejdsgiverafgifter, vi har i Danmark, er medvirkende til, at indkomstskatterne er tilsvarende høje.

Fonsmark har ret i, at 1960'erne var Socialdemokratiets årti. Det var Socialdemokratiet, der sammen med Det radikale Venstre satte den politiske og ideologiske dagsorden frem til 1965, men Venstre og Det konservative Folkeparti var bestemt ikke uden indflydelse på velfærdspolitikken udførelse, og de fik især stor indflydelse på finansieringen af velfærden, dvs. på skatte- og finanspolitikken. De borgerlige har et stort ansvar for, at eksempelvis folkepensionen ikke blev indtægtsbestemt, men fælles for alle uanset indtægtsforhold.

Det interessante og vigtige ved bogen er ikke Fonsmarks verdensbillede, ifølge hvilket hovedpersonerne i dansk politik er kommunister, socialister (Socialdemokratiet) og kryptosocialister (Det radikale Venstre) på den ene side og en lille gruppe borgerlige, der helt har overtaget »velfærdsstalinisternes« tankegang, på den anden side. Det interessante er, at han påpeger en række problemer ved velfærdspolitikken, som er vigtige at tage stilling til idag. For eksempel om også de, der ikke lider egentlig nød, skal have del i de sociale ydelser for at undgå det deklasserende præg ved disse, eller om ydelserne skal forbeholdes de hårdest ramte.

Hanne Rasmussen
Folketingets Bibliotek og Oplysningstjeneste

Mogens Rüdiger
Dansk Magisterforening

Nils Petter Gleditsch and Olav Njølstad (eds.), *Arms Races: Technological and Political Dynamics*, London, Newbury Park, CA and New Delhi: Sage Publications Ltd., 1990, 424 s.

Bogen består af 20 artikler, der alle behandler spørgsmålet om, hvilke kræfter der driver våbenkapløbet. Artiklerne er primært hentet fra en af PRIO (International Peace Research Institute, Oslo) afholdt konference om emnet, men enkelte artikler er genoptryk af tidligere publiceret materiale. Bogen udgør således en status over en af fredsforskningens centrale problemstillinger og er samtidig udtryk for et ønske om at opprioritere fredsforskningens mere teoretiske problemstillinger efter en årrække, hvor arbejdet i vid udstrækning har fokuseret på mere policy orienterede aspekter som konkrete våbenkontrollforslag, bestemte våbentypers karakteristika etc.

I en periode med stadig mindre spænding mellem supermagterne, med et Europa under kraftig forandring og med en reel opløsning af Warszawapagten, som fungerende militær alliance, kan man sætte spørgsmålstegn ved opprioriteringen af studiet af våbenkapløbet. Nils Petter Gleditsch afviser i den første artikel indvendingen, idet han peger på tre forhold, der retfærdiggør problemstillingen. For